

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА

У статті на підставі аналізу наукових джерел і вивчення масової практики роботи вищих навчальних закладів розкрито роль студентського самоврядування у формуванні активної життєвої позиції студентів, яка виражає спрямованість та інтенсивність відносин людини та суспільства. Автором представлено аналіз можливих форм впливу студентського самоврядування на діяльність вищого навчального закладу та його окремих ланок, з'ясовано практичні форми реалізації прав студентського колективу через своїх виборних представників, показано шляхи формування активної життєвої позиції студента у процесі здійснення самоврядування та самоорганізації у студентському колективі. Схарактеризовано повноваження органів студентського самоврядування, їх основні якості та значущість для студентського колективу. У статті доведено, що при правильній організації студентського самоврядування майбутні фахівці отримують такі важливі якості, як гнучкість, рухливість і мобільність. Стверджується, що участь студентів у діяльності органів студентського самоврядування виступити в ролі лідера сприяє розвитку вмінь і навичок впливу на інших людей, активність яких спрямовується на ефективне виконання завдань організації. Визначено можливості студентського самоврядування щодо впливу на прийняття управлінських рішень в межах чинного Закону України «Про вищу освіту».

Ключові слова: студент, активна життєва позиція, студентське самоврядування, формування особистості, методи виховання у ВНЗ, соціально-виховна робота, громадянська активність, самоорганізація.

В статье на основании анализа научных источников и изучения массовой практики работы высших учебных заведений раскрыта роль студенческого самоуправления в формировании активной жизненной позиции студентов, выражающая направленность и интенсивность отношений человека и общества. Автором представлен анализ возможных форм воздействия студенческого самоуправления на деятельность высшего учебного заведения и его отдельных звеньев, выяснено практические формы реализации прав студенческого коллектива через своих выборных представителей, показаны пути формирования активной жизненной позиции студента в процессе осуществления самоуправления и самоорганизации в студенческом коллективе. Охарактеризованы полномочия органов студенческого самоуправления, их основные качества и значимость для студенческого коллектива. В статье доказано, что при правильной организации студенческого самоуправления будущие специалисты получают такие важные качества, как гибкость, подвижность и мобильность. Утверждается, что участие студентов в деятельности органов студенческого самоуправления выступить в роли лидера способствует развитию умений и навыков влияния на других людей, активность которых направлена на эффективное выполнение задач организации. Определены возможности студенческого самоуправления относительно влияния на принятие управленческих решений в рамках действующего Закона Украины «О высшем образовании».

Ключевые слова: студент, активная жизненная позиция, студенческое самоуправление, формирование личности, методы воспитательной работы в ВУЗе, социально-воспитательная работа, гражданская активность, самоорганизация.

The article analyses possible forms of the influence of student self-government on the activity of a higher educational institution and its separate branches, describes practical forms of realization of rights of the student community through its elected representatives, shows ways of formation of an active attitude to life in students during realization of self-government and self-organization of the student community. Forms of student self-government bodies, their main qualities and significance for the student community are characterized. On the analysis of the scientific literature and mass practice of higher educational establishments the article highlights the role of the student self-government in the process of formation of the active students' position reflecting the direction and intensity of relations between a person and society. The research proves that under the correct organization of student self-government the future specialists gain such important qualities as mobility, liveliness and flexibility. It is underlined that the students' participation in the self-government process as a leader provides the conditions for developing of skills of influence onto other people whose activity is directed to the effective realization of the organizational tasks. The capabilities of student self-government to influence taking of administrative decisions within the framework of Ukraine's law in force «On Higher Education» are described.

Key words: *student, active attitude to life, student self-government, formation of personality, methods of educational work at higher schools, social-educational work, civic activity, self-organization.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань, що стоять перед вищими навчальними закладами, є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасниках освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [7]. Тому метою виховного процесу у вищому навчальному закладі має бути розвиток природного прагнення молоді до громадянської активності особистості, яка об'єднує високу професійну компетентність, широку культурологічну ерудицію, глибоку духовність, моральну чистоту й особливу відповідальність.

Досягненню цієї мети підпорядковуються також дії професорсько-викладацького складу і діяльність громадських організацій. Невід'ємною складовою громадського самоврядування вищих навчальних закладів є студентське самоврядування. Залучення студентів до участі в роботі студентського самоврядування є передумовою формування у молоді активної життєвої позиції, яка визначає спрямованість та інтенсивність відносин людини та суспільства й зумовлена особливостями певного етапу його розвитку. Саме проблема виховання суспільно значущої активності молоді набуває особливої актуальності, коли відбуваються зміни у відносинах держави й окремої особистості, що потребує активної участі громадян у вирішенні проблем як на державному, так і на особистісному рівні.

Аналіз актуальних досліджень. Детальні дослідження значущості студентського самоврядування та його впливу на формування особистості молодого громадянина розпочалися наприкінці ХХ ст. Дослідники проаналізували тенденції його розвитку та причини уповільнення, нерівномірності, суперечливості в тенденціях його діяльності. Наявні джерела й сьогодні не

відповідають на питання про забезпечення більш успішної реалізації самоврядування студентських колективів, заміни застарілих організаційних форм діяльності на нові. Сучасні науковці, перш за все, зосереджені на дослідженні студентства як суб'єкта соціально-виховної роботи (В. Астахова, В. Базилевич, І. Бех, В. Бондар, Я. Бурлака, О. Киричук, В. Кузь, Н. Ніколаєвський, І. Смирнов, Т. Степура, В. Сластьонін, Л. Філінська, О. Якуба та інші).

Наукові дослідження останніх років, здійснені такими вченими, як Л. Божович, Л. Буєва, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Капська, М. Красовицький, Т. Кириленко, С. Сисоєва, А. Троцько, розглядають організаційні аспекти самоврядування студентів, їх вплив на становлення соціальної зрілості майбутніх фахівців, прищеплення їм гуманістичних цінностей та виховання здатності до усвідомленого саморозвитку.

Проблеми формування активної життєвої позиції особистості як стійкої внутрішньої усвідомленої системи суджень людини щодо життя, власної діяльності, суспільства, інших людей вивчали у своїх працях Р. Ануфрієва, О. Головаха, О. Злобіна, М. Кирилова, Л. Сохань.

Психолого-педагогічні джерела свідчать, що до найбільш актуальних та складних проблем організації студентського самоврядування належать теоретико-методологічні засади національного виховання, соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищій школі, діяльність куратора академічної групи, спрямована на формування особистості студента, організаційні форми соціально-виховного впливу на особистість.

Проте усі вищезазначені дослідження не розкривають значний інноваційний потенціал студентського самоврядування та не дають чіткого визначення сукупності соціально-педагогічних умов, які могли б вплинути на підвищення рівня громадської активності студентства та усвідомленого ставлення до навчання у вищому навчальному закладі.

Мета статті – проаналізувати можливі напрями діяльності студентського самоврядування щодо реалізації прав студентів, задоволення їхніх потреб у сфері навчання, побуту та відпочинку, розкриття творчих здібностей та формування активної позиції молодого громадянина у суспільному житті.

Виклад основного матеріалу. Видатний педагог К. Ушинський визначив виховання як цілеспрямований свідомий процес становлення гармонійної особистості, метою якого є формування таких якостей, як гуманність, чесність, правдивість, працелюбність, дисциплінованість, відповідальність, гідність, патріотизм, любов до Батьківщини.

Очевидно, що підготовка студентської молоді до професійної та громадської діяльності здійснюється, у першу чергу, через систему освіти. Провідна мета освіти – формування людської особистості як суб'єкта перетворення соціуму, що створює нові форми суспільного життя шляхом саморозвитку, самоосвіти та самоврядування.

У «Педагогічній енциклопедії» самоврядування розглядається як участь студентів в управлінні й керівництві справами свого колективу, форма організації життєдіяльності студентського колективу для забезпечення

розвитку дитячої самостійності у прийнятті й реалізації рішень щодо досягнення суспільно значущої мети [6].

За визначенням А. Троцько, самоврядування – це форма організації управління студентами різноманітною життєдіяльністю свого колективу за принципами свободи, рівноправності, безпосередньої участі в керівництві його справами [9]. А.О. Михайлюк розглядає самоврядування як форму самоорганізації студентів, механізм представництва й обстоювання своїх прав, можливість самореалізації [3]. В. Мокряк трактує студентське самоврядування як одну із форм організації середовища, що базується на добровільних виборних засадах. Основними ознаками самоврядування є: належність влади всьому колективу, її здійснення колективом безпосередньо або через обрані органи; партнерська участь у навчально-виховному процесі та внутрішньому керівництві закладом освіти; самоконтроль та саморегуляція завдяки прийнятим нормам моралі; обстоювання та захист спільних різнобічних інтересів на основі самодіяльності та самовідповідальності [4].

Особливо важливу роль у процесах підготовки студентської молоді до професійної та громадської діяльності відіграють органи студентського самоврядування, які є невід’ємною складовою громадського самоврядування вищих навчальних закладів. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів вирішувати питання навчання й побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів і їхню участь в управлінні вищим навчальним закладом [7].

Діяльність органів студентського самоврядування спрямована на:

- сприяння формуванню у студентів патріотичних почуттів;
- захист прав та інтересів студентів в органах державної влади й управління;
- сприяння задоволенню їхніх потреб у сфері навчання, побуту, оздоровлення, відпочинку;
- допомогу адміністрації навчального закладу в організації навчально-виховної роботи й організації побуту студентів у гуртожитках;
- координацію діяльності старост груп і здійснення контролю за дотриманням студентами дисципліни;
- виявлення у студентів творчих здібностей.

Значення студентського самоврядування полягає в тому, що воно допомагає студентам формувати соціальну позицію, виявляти свої можливості у реалізації лідерських функцій, розкриває організаторські здібності студентів, виховує самостійність як рису характеру людини, її ініціативність [10, с. 259].

Участь в органах студентського самоврядування сприяє формуванню відповідальної громадянської позиції та організаторських вмінь; стимулюванню активності молодого громадянина у суспільному житті; реалізації особистісних якостей, здібностей і талантів особистості; вихованню відповідального ставлення до виконання своїх обов’язків і завдань [2]. Активність особистості студента виявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні,

навчанні, активній життєвій позиції, принциповості, послідовності в обстоюванні своїх думок. Як у діяльності, так і активності властива наявність мети, але діяльність при цьому характеризується як свідоме перетворення навколишнього середовища [5, с. 256].

Донедавна широкий загал сприймав студентське самоврядування як своєрідний «інкубатор лідерів», що мав на меті переважно організацію дозвілля студентів. Проте навіть у цьому вузькому розумінні самоврядування діяло в багатьма напрямками. Розважальні, на перший погляд, заходи сприяли естетичному, національно-патріотичному, інтелектуальному, духовному, екологічному, моральному або фізичному вихованню. Однак першочергове завдання громадсько-правового виховання – формування соціально-активної особистості можливе лише за умови дієвого впливу студентського самоврядування на прийняття управлінських рішень у вищому навчальному закладі, що гарантується чинним Законом України «Про вищу освіту».

Органи студентського самоврядування мають змогу впливати на прийняття управлінських рішень, а саме [7]:

- 1) беруть участь в управлінні вищим навчальним закладом у порядку, встановленому цим Законом та статутом вищого навчального закладу;
- 2) беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- 3) проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;
- 4) беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;
- 5) захищають права та інтереси студентів (курсантів), які навчаються у вищому навчальному закладі;
- 6) делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;
- 7) складають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;
- 8) беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;
- 9) розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;
- 10) вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;
- 11) вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази вищого навчального закладу, зокрема з питань, що стосуються побуту та відпочинку студентів;
- 12) мають право оголошувати акції протесту;
- 13) виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.

За погодженням з органом студентського самоврядування вищого навчального закладу приймаються рішення про таке:

1) відрахування студентів з вищого навчального закладу та їх поновлення на навчання;

2) переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;

3) переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;

4) призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника вищого навчального закладу;

5) поселення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку;

6) затвердження правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу в частині, що стосується осіб, які навчаються;

7) діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі.

Наразі у суспільстві простежується високий рівень громадської активності молоді щодо питань внутрішньої та зовнішньої політики держави. Однак у середовищі вищої освіти студенти, зазвичай, таку активність виявляють не завжди, побоюючись каральних санкцій від керівництва.

Учений В. Соколов у своїх дослідженнях зазначив, що активна життєва позиція є підґрунтям цілісності особистості, а отже без неї неможливо реалізуватися у жодній сфері життєдіяльності: трудовій, політичній, професійній, побутовій тощо. Тому формування активної громадянської позиції є обов'язковим критерієм діяльності вищого навчального закладу в цілому та студентського самоврядування зокрема. Студентське самоврядування має на меті через достатньо розвинену систему своїх органів залучити студентів до різноманітної, змістовної діяльності колективу, суспільства.

У вищих навчальних закладах органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо) [7].

За правильної організації роботи відповідні форми студентського самоврядування набувають таких якостей, як гнучкість, рухливість і мобільність. Прискорюється момент реалізації студентської ініціативи. Значна увага має приділятися діяльності ініціативних, тимчасових робочих груп.

Практичний досвід організації роботи студентського самоврядування пропонує утворення у його структурі Координаційної ради, завданням якої – визначення значення певної ініціативи в межах навчального закладу й організаційна допомога в її реалізації.

До складу Координаційної ради входитимуть сектори, завдання яких – регулювати дії щодо реалізації студентських ініціатив відповідного цільового спрямування. Роль координаторів секторів необхідно запропонувати студентам, які завдяки власній активній громадянській діяльності вже мають певний авторитет серед студентської спільноти.

Оскільки завданням вищої освіти є не лише забезпечення студента певними знаннями, але й формування громадянина, діяльність студентського самоврядування є впливовим інструментом вияву лідерських якостей, їх становлення, а за необхідності – і виховання певних якостей, потрібних у громадському житті.

За даними опитування активу студентської молоді, проведеному у Базовому ВНЗ НУБіП України та його регіональних підрозділів, більшість студентів (67%) беруть участь у діяльності студентського самоврядування, щоб отримати досвід управлінської діяльності, організаторської роботи, співпраці з іншими людьми [8, с. 153], що і є характерними якостями лідера.

Участь у діяльності органів студентського самоврядування дозволяє утверджуватися в ролі лідера, розвиває вміння і навички впливу на інших людей, активність яких спрямовується на ефективне виконання завдань організації [8, с.154].

Для ефективної діяльності студентського самоврядування необхідно створити у вищому навчальному закладі ряд умов: можливість самостійної ініціативної свободи вибору та відповідальності за нього на основі прийнятної форми самоврядування (парламент, сенат, старостат тощо); формування особистісного підходу до самоврядування; забезпечення освіти та самоосвіти членів самоврядування щодо правового й економічного забезпечення діяльності вищого навчального закладу; створення перспектив зростання і самовдосконалення студентської молоді; насичення діяльності органів самоврядування різноманітними справами, які б могли забезпечити реалізацію здібностей кожного студента залежно від його особистих нахилів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасне суспільство вимагає від особистості перш за все активної життєвої позиції, яка виявлятиметься у професійній діяльності, громадському та особистому житті. Одним із найважливіших чинників формування активної життєвої позиції вважають студентське самоврядування, основними шляхами впливу якого є: забезпечення соціалізації особистості, формування здатності до комунікації у суспільстві, створення умов і мотивації до самовдосконалення і самореалізації, виховання ряду лідерських якостей (ініціативність, відповідальність, самостійність), розкриття здібностей та підтримка у їх розвитку, становлення громадянської позиції.

Сьогодні очевидно, що переваги від функціонування ефективної системи студентського самоврядування виходять за межі системи освіти, сприяючи не тільки оптимізації навчального процесу у вищій школі, а й соціалізації молоді, формуванню в неї комунікативних, управлінських навичок, розвитку політичної культури молодого покоління. У цьому контексті студентське самоврядування можна розглядати як передумову для розвитку громадянського суспільства та демократичних традицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. – Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Кін О. М. Роль студентського самоврядування у формуванні лідерських якостей особистості студента / О. М. Кін // Педагогіка і психологія, 2011. – Вип. 40 (1) – С. 57–66.
3. Михайлюк А. О. та ін. Студентське самоврядування для чайників / [За ред. А. О. Михайлюка]; Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодий рух», Всеукраїнська мережа студентських громад. – [Б.м.]: [б.в.], 2005. – 119 с.
4. Мокряк В. Основні напрями дослідженості проблем студентського самоврядування університетів України (XIX – поч. XX ст.) / В. Мокряк // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія, 2013. – Вип. 39 (4). – С. 48–53.
5. Общая педагогика : учебн. пособие / под. ред. В. А. Сластенина : в 2 ч. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – Ч. 2 – 256 с.
6. Педагогическая энциклопедия / под. ред. И. А. Комарова, Т. З. – М., 1966. – 880 с., С. 788–789.
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (1556–18) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. – №37/38. – Ст. 40: Студентське самоврядування.
8. Сопівник Р. В. Студентське самоврядування як форма виховання лідерських якостей студентів / Р. В. Сопівник // Духовність особистості, 2012 – Вип. 2. – С. 151–160.
9. Троцько Г. В. Студентське самоврядування як спосіб розвитку особистості / Г. В. Троцько // Педагогічна і психологічна науки в Україні – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 1. – С. 296–307.
10. Хрестоматія з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / В. І. Лозова, А. В. Троцько, О. М. Іонова, С. Т. Золотухіна. За заг. ред. В. І. Лозової – Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2011. – 408 с., С. 257–266.